

ΚΑΤΑΒΟΛΗ και ΠΡΟΚΑΤΑΒΟΛΗ : ΕΝΝΟΙΕΣ

Η κατ' άρθρο 416 ΑΚ καταβολή αποτελεί τον φυσιολογικό τρόπο απόσβεσης της ενοχής, αφού αποτελεί την προσήκουσα και σύμφωνη με τον νόμο και τη δικαιοπραξία εκπλήρωση της ενοχής. Υπό την έννοια αυτή η καταβολή είναι ταυτόσημη της εκπλήρωσης, όπως αυτή οριοθετείται από τις διατάξεις των άρθ. 288, 316-317, 323-325, 334-339 και 477 ΑΚ. Όταν η ενοχή είναι χρηματική, άλλωστε, η καταβολή ταυτίζεται με την πληρωμή, όπως εμφανίζεται στις περιπτώσεις των άρθ. 513, 703, 291-292 ΑΚ κ.ο.κ. Ο τρόπος καταβολής εξαρτάται από το είδος της οφειλόμενης παροχής και ως εκ τούτου η καταβολή μπορεί να επέλθει με υλική πράξη (π.χ. επιδιόρθωση βλάβης), με παράλειψη (π.χ. παράλειψη πράξης ανταγωνισμού) ή με δικαιοπραξία (π.χ. με μεταβίβαση της κυριότητας του πωληθέντος πράγματος – βλ. αναλυτικά ως προς τούτο *Μπεχλιβάνη* σε ΣΕΑΚ, επιμ. Απ. Γεωργιάδη, υπό το άρθ. 416, στους αρ. περ. 4, 5 και 9, σ. 854-855). Κατά την κρατούσα στη νομολογία και θεωρία άποψη, βέβαια, η καταβολή αποτελεί υλική πράξη (ΑΠ 1220/2014, ΑΠ 113/2012, ΑΠ 907/2005 ΕλλΔνη 2005. 1115, *Μπεχλιβάνης*, ό.π., υπό το άρθ. 416, στον αρ. περ. 8, σ. 854), ήτοι πραγματικό γεγονός, και όχι δικαιοπραξία, τούτο, όμως, δεν είναι ασύμβατο με τα όσα ανωτέρω αναφέρθηκαν για την περίπτωση που η καταβολή γίνεται με δικαιοπραξία (π.χ. με την εμπράγματη σύμβαση της μεταβίβασης της κυριότητας κατά τη διάταξη του άρθ. 1033 ΑΚ), αφού στην περίπτωση αυτή η σχετική δικαιοπραξία *per se* δεν αποτελεί καταβολή ούτε έχει ως αιτία την καταβολή, αλλά είναι απλώς μέρος της όλης πράξης παροχής (βλ. έτσι *Μπεχλιβάνη*, ό.π., υπό το άρθ. 416, στον αρ. περ. 9, σ. 854). Το γεγονός π.χ. ότι σε περίπτωση έλλειψης δικαιοπρακτικής ικανότητας, εμποδίζεται τελικώς η ύπαρξη της καταβολής (π.χ. επειδή το πρόσωπο έχει τεθεί σε πλήρη δικαστική συμπαράσταση), δεν σημαίνει ότι η καταβολή ως τέτοια προϋποθέτει δικαιοπρακτική ικανότητα, αλλά οφείλεται στο ότι δεν είναι δυνατή η έγκυρη κατάρτιση της δικαιοπραξίας, στην οποία συνίσταται η οφειλόμενη παροχή (βλ. σχετικώς *Μπεχλιβάνη*, ό.π., στον αρ. περ. 9, σ. 854).

Τα προεκτεθέντα δεν παραλλάσσουν ουσιωδώς στην περίπτωση της προκαταβολής. Η προκαταβολή αποτελεί απλώς καταβολή, που τελεί υπό την αίρεση μελλοντικής οφειλής, ήτοι δίδεται για την εξόφληση των απαιτήσεων, που θα δημιουργηθούν από την κύρια ενοχή στο μέλλον (βλ. *Βαρελά* σε ΣΕΑΚ, επιμ. Απ. Γεωργιάδη, υπό το άρθ. 402, στον αρ. περ. 8, σ. 824). Πρέπει, ωστόσο, να τονιστεί ότι πρόκειται εν προκειμένω για νομική αίρεση (βλ. έτσι *Βαρελά*, ό.π., σ. 824, Απ. Γεωργιάδη, *Ενοχικό Δίκαιο*, Γενικό Μέρος, α' έκδ., σ. 206). Οι νομικές αιρέσεις ή αιρέσεις δικαίου αποτελούν καταχρηστικές αιρέσεις, που αντιδιαστέλλονται προς τις γνήσιες και στις οποίες οι κανόνες περί αιρέσεων του ΑΚ δεν εφαρμόζονται στο σύνολό τους (ΑΠ 492/1992 ΕλλΔνη

1995. 1109, ΑΠ 2016/1990 ΕλλΔνη 1992. 140, ΕφΑθ 2439/2001 ΕΔΠ 2002. 269, ΕφΑθ 5.700/2000 ΕΔΠολ 2001. 357, Απ. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, γ' έκδ., σ. 568-569, στου αρ. περ. 5 επ., Φλάμπουρας σε ΣΕΑΚ, υπό τις εισαγωγικές παρατηρήσεις σε άρθ. 201-210, στους αρ. περ. 7 επ., σ. 387-388). Οι νομικές αιρέσεις (ή αιρέσεις δικαίου) αναφέρονται σε γεγονός, που αποτελεί το κατά τον νόμο απαραίτητο στοιχείο ή προϋπόθεση για την ενέργεια ή την τελείωση της δικαιοπραξίας (ΑΠ 624/2008, ΑΠ 604/2005). Τούτο συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση που ο πωλητής πωλεί ένα πράγμα στον αγοραστή υπό την «αίρεση» ότι θα συμφωνηθεί τίμημα. Στην περίπτωση αυτή το τίμημα ανήκει στα *essentialia negotii* της σύμβασης της πώλησης και αποτελεί αναγκαίο στοιχείο για την τελείωση αυτής, με αποτέλεσμα η αίρεση να μην αποτελεί γνήσια αίρεση, έχουσα το περιεχόμενο που προσδίδεται από τις διατάξεις των άρθ. 201 επ. ΑΚ (βλ. Απ. Γεωργιάδης, ό.π., σ. 568 και Φλάμπουρας, ό.π., σ. 387). Αντίστοιχα, στην περίπτωση της προκαταβολής, η γέννηση της ενοχής, στο πλαίσιο της οποίας δημιουργείται η οικεία απαίτηση, αποτελεί αναγκαίο στοιχείο, προκειμένου να καταστεί δυνατό η προ-καταβολή να επιτελέσει τον προβλεφθέντα σκοπό της, ήτοι την εξόφληση της μέλλουσας οφειλής. Όπως, εξάλλου, απόσβεση χρηματικής απαίτησης με καταβολή χρημάτων σημαίνει τη μεταβίβαση της κυριότητας των χρημάτων στον δανειστή (ΑΠ 301/2007 ΧρίΔ 2007. 696, Μπεχλιβάνης σε ΣΕΑΚ, επιμ. Απ. Γεωργιάδης, υπό το άρθ. 416, στον αρ. περ. 18), έτσι και η απόσβεση απαίτησης για τη μεταβίβαση ενός αντικειμένου προϋποθέτει τη σύναψη της σχετικής εκπαινητικής δικαιοπραξίας και την ολοκλήρωση των αναγκαίων ενεργειών για την ολοκλήρωση της μεταβίβασης (π.χ. επί κινητών την παράδοση της νομής τους). Αντίστοιχες, μάλιστα, παρατηρήσεις ισχύουν και για την περίπτωση της προκαταβολής, όπου και πάλι η μόνη διαφοροποίηση είναι η σχετική νομική αίρεση, ήτοι η σύναψη της μελλοντικής σύμβασης, στο πλαίσιο της οποίας θα γεννηθεί η υποχρέωση του οφειλέτη προς παροχή. Η μεταβίβαση της κυριότητας των χρημάτων (επί χρηματικής ενοχής) ή η μεταβίβαση της κυριότητας ενός κινητού αντικειμένου ή ενός ενοχικού δικαιώματος (σε περιπτώσεις μη χρηματικών ενοχών) στο πλαίσιο προκαταβολής, εξηγεί και το γιατί η μη δημιουργία της κύριας ενοχής οδηγεί στη δημιουργία αξίωσης προς επιστροφή των καταβληθέντων κατά τις διατάξεις περί αδικαιολογήτου πλουτισμού. Η κυριότητα των μεταβιβασθέντων ανήκει στον προς ον η μεταβίβαση (των χρημάτων ή του αντικειμένου). Η μεταβίβαση αυτή δεν έχει καν ως νόμιμη αιτία της την καταβολή, κατά τα προεκτεθέντα, αλλά απλώς αποτελεί μέρος της όλης πράξης της παροχής. Για τον λόγο αυτό και γίνεται δεκτό ότι επί προκαταβολής τιμήματος στο πλαίσιο σύμβασης, η σύναψη της οποίας ματαιώνεται, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση μη επακολουθήσασας αιτίας, που θεμελιώνει αξίωση προς επιστροφή των προκαταβληθέντων κατά τις διατάξεις περί

αδικαιολογήτου πλουτισμού (βλ. σχετικά *Βαλτούδη* σε ΣΕΑΚ, επιμ. Απ. Γεωργιάδη, τ. Ι, υπό το άρθρο 904, στους αρ. περ. 76-77, σ. 1780-1781).